

בית משפט לעניני משפחה בתל אביב

19 מרץ 2023
40689-01-22

תובענה של אחיינית מנוח לקיום צוואה מוקדמת על פני התנגדות חברי המנוח המבקשים לקיים צוואה מאוחרת יותר

ארז שני

השופט

ד. ב.
ע"י עו"ד רפאל רפאלוב ועו"ד יצחק הלוי

תובע

- נגד -

1. צ. ק.
2. ל. ק.

נתבעים

ע"י עו"ד גלעד ישעיהו

פסק דין

מונחות לפניי ארבע תובענות, הכוללות בקשות לקיום צוואותיו של המנוח י. ב. ז"ל, וכתבי ההתנגדות להן, אשר הוגשו על ידי הצדדים.

רקע עובדתי

המנוח י. ב. ז"ל (להלן: "המנוח") הלך לבית עולמו ביום 10/9/2021, בהיותו רווק וכבן ... שנים, הותר אחריו שתי אחיות ואחיינים.

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

המנוח בחייו, חתם על שתי צוואות, שמא שלוש, כולן צוואות בעדים בהתאם לסעיף 20 לחוק הירושה, תשכ"ה – 1965 (להלן: "חוק הירושה"), כולן בפני אותם עדים.

הראשונה, מיום 23/5/2011 (להלן: "צוואת 2011").

השנייה מיום 29/8/2013 (להלן: "צוואת 2013 הראשונה").

השלישית, מיום 29/9/2013 (להלן: "צוואת 2013 השנייה").

אחייניתו של המנוח, הגב' ד. ב. היא המבקשת לקיים את צוואתו הראשונה של המנוח, היא צוואת 2011 ומתנגדת לצוואותיו המאוחרות (להלן: "המתנגדת").

חבריו של המנוח, ה"ה צ. ול. ק. מבקשים לקיים את צוואתו השנייה של המנוח, היא צוואת 2013 הראשונה ומתנגדים לצוואת 2011 (להלן: "המבקשים").

ביום 16/1/2022 הועברו הליכי הצדדים לבית המשפט בכאן מהרשם לענייני ירושה בהתאם לסעיף 67א(1) לחוק הירושה, התשכ"ה – 1965.

אלו הם ההליכים:

- . בקשה לקיום צוואת 2011, אשר הוגשה על ידי המתנגדת - ת"ע 40677-01-22.
- . בקשה לקיום צוואת 2013, אשר הוגשה על ידי המבקשים - ת"ע 40683-01-22.
- . התנגדות לצוואת 2011, אותה הגישו המבקשים – ת"ע 40705-01-22.
- . התנגדות לצוואת 2013, אשר הוגשה על ידי המתנגדת – ת"ע 40689-01-22.
- . מינוי מנהל עיזבון המנוח, בו מונו ביום 17/2/2022 ב"כ הצדדים - ת"ע 52723-12-21.

ב"כ האפוטרופוס הכללי בחר שלא להתערב.

נשמעו הוכחות, הוגשו סיכומים ועתה לפסק הדין.

טענות הצדדים

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

טענות המתנגדת

המנוח סבל מבעיות נפשיות, בגינן היה מטופל במחלקה לבריאות הנפש בבית חולים אברבנאל ובמחלקה הפסיכיאטרית בבית חולים איכילוב, גם היה מוכר למחלקת הרווחה בעיריית תל אביב. המנוח היה אגרן זבל וחפצים מהרחוב לדירותיו באופן שגרם לתנאים תברואתיים בעייתיים.

המנוח אף במקרים מסויימים, דיבר לא לעניין, דברים הזויים וללא כל ביסוס.

בהתאם לסעיף 26 לחוק הירושה, ומשהמנוח לא היה כשיר לצוות, לא היה מודע לעובדה שעורך צוואה אשר מאיינת את צוואתו הראשונה, לא ידע להבחין בטיבה של צוואה, מכאן כי צוואתו השנייה בטלה.

המנוח לא יכול היה להגיע למשרדו של עו"ד כהן ביום 29/9/2013, יום החתימה על גבי צוואתו השלישית, בשל היותו מאושפז בבית חולים איכילוב לאחר שעבר ניתוח. ביום זה, כך כעולה מהתיעוד הרפואי (דו"ח סיעודי יומי), המנוח עבר טיפולים אשר לא איפשרו לו לנוע בחופשיות ובוודאי שלא לנסוע לבדו מתל אביב למשרדו של עו"ד כהן המצוי בחולון. ובכלל, מה היתה הדחיפות לערוך את הצוואה עת המנוח היה מאושפז?

היזמה לצוואת 2011 היתה של המנוח כאשר המנוח ביקש בעצמו את תעודת הזהות של המתנגדת ולאחר ימים, מסר המנוח למתנגדת את הצוואה והוסיף כי הוא שלם עימה.

המתנגדת לא נכחה בעת חתימת הצוואה הראשונה, המנוח שילם עבורה מכספו.

המבקש היה מעורב בהכנתה ובעריכתה של הצוואה השנייה, שכן אין כל ספק כי העביר את פרטי המבקשים בעצמו למנוח, וביודעו כי מעשיו אסורים אף הסתיר מעיני המתנגדת ובני משפחתה ויתכן כי גם מהמנוח עצמו. מכאן כי בהתאם לסעיף 35 לחוק הירושה, יש לפסול את צוואתו השנייה.

המבקשים ועו"ד כהן עשו יד אחת לצורך חתימת המנוח על גבי צוואת 2013, בעוד הם ניסו להסתיר את ההכרות רבת השנים ביניהם, ואת העובדה כי עו"ד כהן פעל עשרות בשנים ועדיין פועל רבות עבור משפחת כך כעולה מן העדויות השונות.

למתנגדת התברר, בדיעבד כי המבקש ניסה למנוע את הקשר בין המנוח למשפחתו ואף ניסה להרחיק את המנוח ממנה.

צוואתו השנייה של המנוח נעשתה מחמת השפעה בלתי הוגנת של המבקשים או מי מהם על המנוח ונחתמה תוך שהם מערימים על המנוח, תוך ניצול בידועין את מצבו הרפואי, הקוגניטיבי והנפשי הקשה של המנוח, ובהתאם לסעיף 30 לחוק הירושה יש לבטלה.

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

לאור הפעולות בהן נקט המבקש, לרבות עובדת ה"חוב" של המנוח למבקש אשר הוחזר במועד הסמוך ליום הצוואה השנייה, הבעיות הנפשיות מהן סבל המנוח, אלו מלמדות על תלות המנוח במבקש או במבקשים, תלות מוחלטת, מקיפה, בסיסית ויסודית, עד כדי שלילת רצונו החופשי והעצמאי הנדרש לשם גמירות הדעת ובדיקת כוונתו של המנוח בעת חתימתו על הצוואה השנייה, אשר נועדה רק לצורך מילוי רצונו של המבקש, ללא יכולת התנגדות מצד המנוח.

מכל אלו עולה כי התקיימו כלל מבחני הפסיקה המוזכרים בהלכת מרום.

המבקשים טענו כי היו חברים טובים של המנוח 30 שנה והיו כמו משפחה. התמונות אשר צורפו על ידם כולן החל משנת 2013, שנת עריכת הצוואה לטובתם, אך לא תמונה אחת קודם לכן, זאת מן הטעם כי ביקשו ליצור מציאות של קרבה למנוח לאחר שהוריש להם את עיזבונו.

התנהלות המבקש, מניעת הקשר של המנוח עם משפחתו באשפוזו האחרון, רישומו כאיש הקשר היחיד של המנוח בבית החולים על אף שלטענתו ידע על קיום המבקשת ובני משפחתה, העובדה כי המבקש התחמק מחדר המנוח עם הגעת אחותו לביקור בבית החולים, טענתו כי הוא רק חבר, העובדה שהיה מעורב בעריכת הצוואה ונכח בעת עריכתה, אלו מובילים למסקנה הבלתי משתמעת לשתי פנים כי חלות הוראות סעיף 30 לחוק הירושה.

המתנגדת היתה קרובה מאוד למנוח, הם התראו פעמים רבות על בסיס שבועי, סייעה לו רבות, המנוח האמין בה באמונה מלאה וסמך עליה בכל ליבו ובכל מאודו. המנוח הסתכסך עם אחיותיו אך הדבר לא השפיע על יחסיו הטובים עם המתנגדת.

צוואתו הראשונה של המנוח, בה הוריש למתנגדת את כל עיזבונו, שיקפה את הקשר החם והדואג בין המנוח למתנגדת, לעומת המבקשים, הם חבריו של המנוח ממקום עבודתו וללא קרבה משפחתית לו.

הגב' היתה בקשר קרוב מאוד עם המנוח, טיפלה בו, כפי עדותה, כמו המבקש, אך יחד עם זאת ולמרות הקשר המיוחד, המנוח לא הוריש לה דבר מעיזבונו.

המנוח לא סיפר למתנגדת על צוואתו השנייה, בה הדיר את בני משפחתו מקרבה ראשונה, והעדיף, לכאורה, את המבקשים על פניהם, אף לא דיבר עימה מעולם על המבקש,

המבקשים הודו בהדרת המנוח ממשפחתו (סעיף 54 להתנגדות), שכן "לא חשו בצורך לנקוט במאמצים כדי לאתר את משפחתו של המנוח בשעה שהוא חי ופעיל...". כחברים טובים של המנוח היה מצופה כי יפעלו ליידע את משפחת המנוח על מצבו הרפואי.

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

מצבו של המנוח בעת עריכת צוואתו השנייה מנע ממנו להביע את רצונו האמיתי החופשי והעצמאי.

צוואתו השנייה של המנוח אינה הגיונית, אף בלתי מוסרית בהיותה מדירה את משפחת המנוח באופן גורף ומבטלת בלי כל הסבר את צוואתו הראשונה, בה הוריש את עיזבונו למתנגדת. ובכלל, אם קשרי המבקשים עם המנוח היו כ"קשרי משפחה משך כשלושים שנה" (כפי טענתם), מה טעם לא ערך המנוח צוואה לטובתם כבר בשנת 2011? לכך לא ניתן הסבר.

לבסוף, משלא קויים סעיף 6 לצוואתו השנייה של המנוח, הרי שצוואה זו בטלה בהתאם לסעיף 43 לחוק הירושה הודן ביורש על תנאי.

טענות המבקשים

אין כל ראייה כי המנוח, עת חתם על צוואתו, סבל מליקוי כלשהו בבריאותו או בצלילות דעתו. אישור העדים על גבי צוואת המנוח, יש בו כדי להעיד על התרשמותם מגמירות דעתו של המנוח ועל היעדר פגמים וליקויים.

אם כטענת המתנגדת, המנוח סבל מבעיות נפשיות עוד מתקופת שירותו הצבאי ולא היה כשיר לצוות, דין כל צוואה שנעשתה לאחר שירותו הצבאי, דינה להתבטל.

מהתמונות אשר צורפו וכן מהתיעוד הרפואי עולה כי בעת האשפוז המנוח היה עצמאי ואף יצא מידי פעם מחוץ לבית החולים, ואף ביום 25/9/2013 (4 ימים בטרם עריכת הצוואה) היה בביתם של המבקשים באירוע משפחתי.

המבקשים לא לקחו כל חלק בעריכת צוואת המנוח, לא מסרו למנוח או למי מטעמו את פרטיהם, כלל לא ידעו על כוונת המנוח לערוך צוואה לטובתם וגילו לראשונה את דבר הצוואה מיום 29/8/2013 רק כאשר המנוח מסר להם עותק חתום של הצוואה.

עורך הצוואה העיד כי המבקש לא לקח חלק בעריכת הצוואה, לא נכח בעת חתימתה וכי המנוח יצר עימו קשר ביוזמתו והגיע למשרדו לבדו.

המתנגדת בעצמה לקחה חלק בצוואתו הראשונה של המנוח בכך שמסרה למנוח את פרטיה (כפי עדותה), תוך שטוענת כי לא ידעה שהדבר לצורך כתיבת צוואתו.

בכך מבססת המתנגדת את עילת הפסלות וביטול הצוואה לטובתה בהתאם לסעיף 35 לחוק הירושה.

המנוח, במועד עריכת צוואתו האחרונה ועד לפטירתו, היה אדם עצמאי, צלול ודעתן אשר לא היתה לו כל תלות במבקשים או בכל אדם אחר.

המתנגדת לא פירטה במה התבטאה אותה תלות מוכחשת, והיא עצמה טענה כי המנוח קיים קשרים חברתיים עימה ועם אחרים.

טיב הקשר בין המתנגדת למנוח שכלל סיוע רב מצידה עד ליום פטירתו, כפי תיאורה, מאיין ומרוקן מתוכן את הטענה כי המנוח היה תלוי במבקשים וכי המבקשים ניתקו את המנוח ממשפחתו, שהרי לא סביר הדבר כי המתנגדת תטען כי לא הכירה את המבקשים עד ליום הלויית המנוח, בד בבד עם טענת השפעה בלתי הוגנת מצידם על המנוח.

הלוואת כספים בין חברים בעת הצורך מעידה על קשר קרוב ואין בה ולו שמץ של עדות לתלות. ההפך הוא הנכון.

חשבון המנוח הועבר לסניף אחר על ידו בשל תנאים משופרים להלוואה.

כך או אחרת, המנוח החזיר למבקש 1 את חובו בשנת 2014, כך שאם חפץ המנוח יכול היה לשנות את צוואתו לאחר מכן.

יש היגיון בשינוי צוואתו של המנוח בשנת 2013 לאחר שבשנת 2012 פונה המנוח מדירתו על ידי אחותו (דודתה של המתנגדת). העובדות מראות כי המנוח חש את אותם רגשות גם כלפי המתנגדת, אשר היתה חלק בלתי נפרד מאותה משפחה עויינת בעיני המנוח ולכן בחר שלא לצוות לה דבר מעיזבונו, בלב שלם, גמירות דעת ומתוך שיקול דעת תקין וסביר.

המנוח לא הדיר את משפחתו בצוואתו האחרונה אלא עשה זאת כבר בצוואתו הראשונה.

המבקשת כלל אינה יורשת על פי דין, כך גם אחיות המנוח אשר אינן קרובות משפחה מדרגה ראשונה של המנוח.

אדם המצוי בנתק ממשפחתו, מסוכסך ומנוכר מהם ואשר יש לו חברים הקרובים אליו יותר ממשפחה, טבעי הוא כי ירצה לצוות את עיזבונו לאוהביו ולא לשונאיו כפי מקרה זה.

ציווי עיזבוננו של המנוח עולה בקנה אחד עם ההיגיון של האדם הסביר, ומעבר, עם הגיונו הפנימי ורצונו של המנוח.

המבקשים היו למנוח כמשפחה בקשר הדוק שהתפרש לאורך 30 שנה, בעוד שלדברי המנוח והמתנגדת עצמה, בני משפחתו התנהגו אליו באופן מחפיר ומזלזל בכל עת והוא סלד מהם סלידה עזה.

בהתאם לעקרון חופש הציווי, זכותו של מוריש לנשל מעיזבוננו כל אדם.

המנוח הותיר צוואה חוקית ויש לכבדה ואת רצונו כפי שמשתקף ממנה.

לבסוף, טענת המתנגדת כי יש לפסול הצוואה בשל תנאי מתלה לפי סעיף 43 לחוק הירושה הינה בבחינת הרחבת חזית ובכל מקרה אין המדובר בתנאי מתלה אלא בהליך חוקי של אישור צוואות המופיע גם בצוואה הראשונה לטובת המתנגדת.

דיון והכרעה

אפתח ואבהיר כי למעשה בעניין עיזבוננו של המנוח, קיימות שלוש צוואות (ולא שתיים), ואלו עיקרי הוראות כל אחת מהן, לפי סדר עשייתן:

"צוואת 2011" מיום 23/5/2011

סעיף 3 – "רכושי בצוואה זו יפורש כרכושי ונכסיי מכל סוג ומין שהוא ובכל מקום....".

סעיף 4 – "הנני מצווה את כל זכויותיו בדירות והנכסים הנמצאים ברח',, בדירה ברח', בדירה ברח', ובחנות ברח', בשלמות לגב' מרח' ...".

סעיף 5 – "את כל עזבוני האחר שאינו מוזכר בסעיף 4 לעיל, הנני מצווה גם ל.....".

סעיף 6 – "אני מצהיר כי זו צוואתי אותה עשיתי מרצוני הטוב והחופשי וללא כל לחץ וכפיה מצד כלשהו ובהיותי בהכרה ודעה צלולה והיא הוקראה והוסברה לי ע"י עו"ד אריאל כהן והבנתי והסכמתי לה וברצוני כי יינתן לה תוקף ע"י ערכאה שיפוטית המוסמכת לכך במדינת ישראל".

הצהרת וחתימת העדים – עו"ד אריאל כהן וספיר כהן מיום 23/5/2011.

"צוואת 2013 הראשונה" מיום 29/8/2013

בסעיף 3 – תוספת – "לרבות הכספים הנמצאים בחשבון בבנק הפועלים בסניף ... מספר חשבון...".

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

סעיף 4 – כלל הרכוש המוזכר ל"....בשלמות למר.....ול.....בחלקים שווים".

ללא סעיף 5.

סעיף 6 – זהה.

הצהרת וחתית העדים – עו"ד אריאל כהן וספיר כהן מיום 29/8/2013.

"צוואת 2013 השנייה" מיום 29/9/2013

צוואה זהה לצוואת 2013 הראשונה, למעט נשוא תאריך הצוואה.

המתנגדת אוזת בצוואת 2011 ואילו המבקשים אוזתים בצוואת אוגוסט 2013, אותה הגישו לקיום.

עת ביררה המתנגדת באם קיימות צוואות נוספות למנוח, הועברה לידיה צוואת ספטמבר 2013, אליה למעשה הגישה היא את התנגדותה.

לטענת המבקשים צוואה זו מעולם לא הועברה לידם, בניגוד לצוואת אוגוסט 2013 אשר נמסרה להם על ידי המנוח והם אינם יודעים דבר על קיומה.

עורך הצוואה (להלן: "עו"ד כהן"), זיהה ואישר כי ערך וחתם על גבי צוואות המנוח – שלוש במספר, כמו גם כי העביר את צוואת ספטמבר 2013, שעה שזו הצוואה אשר היתה בידיה אותה עת.

וכך מעדותו לפרוטוקול הדיון מיום 2/11/2022, בעמ' 10:

"ש. נכון שאין מצב שהמנוח ערך צוואה נוספת אצלך, אצל עורך דין אריאל כהן, חוץ משתי הצוואות האלה מ- 23.05.2011?

ת. יש עוד צוואות, מ- 2011, אוגוסט 2013 וספטמבר 2013. יש 3 צוואות".

הדברים חזרו גם בעדותה של עדת הקיום.

וכך מהסברו של עו"ד כהן לנסיבות עריכת צוואת ספטמבר 2013, הזהה למעשה לצוואת אוגוסט 2013, למעט התאריך:

"ש. אתה יכול להסביר לי למה עשית שתי צוואות זהות לחלוטין בהפרש של חודש האחד מהשני?"

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

ת. המנוח התקשר אלי ואמר שהוא לא מוצא את הצוואות שעשיתי לו ושהוא רוצה לבוא אלי ושקבל העתק ושאעשה שוב. היה לי נוח מהמחשב שלי להוריד צוואות נוספות, לשים תאריך של אותו יום שהוא בא אלי בפעם השניה, להחתיים אותי ואת בתי וזהו".

ובעמ' 12:

"ש. זה בגלל שהוא איבד את הצוואה של אוגוסט, של חודש לפני כן?

ת. הוא מתקשר, אומר שלא מוצא את הצוואה, רוצה לבוא".

יכול אני לומר כי עו"ד כהן פעל למען המנוח בצורה החריגה מעט מן הרגיל שעה שלא הנפיק עבורו עותק מצוואת אוגוסט 2013 (שכן מדובר בחלוף חודש ימים בלבד), וחלף זאת ערך הוא למעשה צוואה חדשה עבור המנוח, כאשר השינוי היחיד הוא מועד חתימתה.

אין אני יודע אם המנוח נדרש בתשלום עבור צוואת ספטמבר 2013, או שמא שעה שמדובר בהעתק זהה היה פטור מתשלום נוסף, אך אין הדבר מעלה או מוריד.

יחד עם זאת אומר כי עו"ד כהן לא פעל בניגוד לדין.

עוד אומר כי משצוואת אוגוסט 2013 נמסרה למבקשים על ידי המנוח, כך מטענתם, הרי שלא היה מצופה, גם לא מתפקידו של עו"ד כהן למסור להם את צוואת ספטמבר 2013, גם לא לוודא דבר מסירתה על ידי המנוח.

משאלו הן הנסיבות, כך גם מורה הדין, הרי שאתייחס מעתה לצוואת ספטמבר 2013, היא צוואתו האחרונה של המנוח וממילא טענות המתנגדת תוקפן יפה גם לצוואה זו שעה שמדובר בצוואה זהה (למעט תאריך עשייתה).

בהתייחס לצוואת 2011 אל מול צוואת ספטמבר 2013, הרי שגם כאן יש לומר כי מדובר בצוואות כמעט זהות, למעט השינויים הבאים:

- . שמות הזוכים הוחלפו.
- . סעיף 3 לצוואת ספטמבר 2013 כולל גם פירוט חשבון בנק.
- . בצוואת 2011 צויינה כתובתה של הזוכה ובצוואת ספטמבר 2013 אין פירוט לכתובתם של הזוכים.
- . בצוואת ספטמבר 2013 לא מופיע סעיף 5 ומייד לאחר סעיף 4 מצויין סעיף 6 הזהה בשתי הצוואות.

כאמור, שתי צוואות אלו נערכו על ידי עו"ד כהן ונחתמו על ידי אותה עדת קיום.

למעשה, טעמי המתנגדת לצוואת המנוח, צוואת ספטמבר 2013, נסובו על אי כשירותו של המנוח לצוות, השפעה בלתי הוגנת על המנוח מצד המבקשים, מעורבותם בעשיית הצוואה, סבירות הצוואה ופגיעה ברצונו של המנוח.

כשרות המנוח, יכולתו לערוך צוואה ולהבין את טיבה

כאמור, המתנגדת טענה כי המנוח לא היה כשיר לצוות שכן סבל מבעיות נפשיות עוד משירותו הצבאי, והיה מטופל במחלקה לבריאות הנפש בבית חולים אברבנאל ובמחלקה הפסיכיאטרית בבית חולים איכילוב.

מנגד טענו המבקשים כי המנוח היה אדם עצמאי, צלול ודעתן עד ליום פטירתו.

סעיפים 1 ו- 2 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, תשכ"ב – 1962 קובעים כך:

"כל אדם כשר לזכויות ולחובות מגמר לידתו ועד מותו וכל אדם כשר לפעולות משפטיות, זולת אם נשללה או הוגבלה כשרות זו בחוק או בפסק דין של בית משפט".

הוראות אלו מתיישבות עם סעיף 26 לחוק הירושה, בדבר הכשרות לרשת, הקובע:

"צוואה שנעשתה על ידי קטין או מי שהוכרז פסול-דין או שנעשתה בשעה שהמצווה לא ידע להבחין בטיבה של צוואה – בטלה".

"הגבלת כשרות זו, הנובעת מחוסר היכולת להבחין בטיבה של צוואה, אין עניינה בסטטוס של המצווה אלא במצבו הנפשי והגופני בשעת עריכת הצוואה. סטטוס של קטינות או פסלות מביא לבטלות הצוואה, גם אם הקטין או פסול הדין ידעו להבחין בטיבה של צוואה. ואילו בענייננו הצוואה תהא בטלה, רק אם יוכח - בעדות רפואית או אחרת - כי המצווה לא ידע להבחין בטיבה של הצוואה. נטל השכנוע בעניין זה מוטל על הטוען לחוסר כשרות זו..... חומר הראיות צריך להתייחס למועד עריכת הצוואה. על כן תקפה צוואה, שנעשתה בתקופה, שבה ידע המנוח להבחין בטיבה, גם אם לפני כן ולאחר מכן השתנה המצב". (ראה: ע"א 851/79 בנדל נ' בנדל, לה (3) 101 {פמ"מ – 29/4/1981} {להלן: "עניין בנדל"}).

מהותה של הטענה בדבר אי כשרות המצווה לפי סעיף 26 לחוק הירושה היא, במצבו הנפשי, המנטלי

והגופני של המצווה לעת עריכת הצוואה. "שעת עשייתה של הצוואה", זוהי נקודת הזמן המסויימת הרלוונטית לבחינת כושרו של המצווה להבחין בטיבה של צוואה.

עוד בנוגע למהותה של הכשרות לפעולות משפטיות נפסק כך :

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

"... כושרו של אדם לשפוט כראוי את המציאות הסובבת אותו; יכולתו לגבש כוונה ורצון; ולסוף – יכולתו וכוחו לכונן את התנהגותו על פי אותה מציאות ובהתאם לאותה כוונה ולאותו רצון". (ראה: ע"א 1212/91 קרן ליב"י נ' בינשטוק, מח(3) 705 {פמ"מ – 28/8/1994} {להלן: "קרן ליב"י"}).

צוואה תהא תקפה ותקויים, אם נעשתה בנקודת זמן שבה ידע המנוח להבחין בטיבה של צוואה, אף אם לפני כן או אחרי כן השתנה מצבו. גם אם סבל המצווה מרגעים, או אף מתקופות שבהם התערפלה דעתו קודם לעשיית הצוואה ולאחריה, הרי שאם ימצא בית המשפט כי המצווה היה בעל כושר להבחין בטיבה של צוואה במועד עשייתה, תקויים הצוואה.

בפסיקה נקבע, כי על המצווה להיות בדעה צלולה, להתייחס למציאות הסובבת אותו, כאשר דעתו משוחררת מלחצי נפש ומחשבות שווא ולגבש רצון חופשי (ראה: "קרן ליב"י", לעיל).

עוד בעניין זה, כדבריו של הנשיא א. ברק (כתוארו אז) בעניין "בנדל":

"לא ידע להבחין בטיבה של צוואה מהו? ביטוי זה לא הוגדר על-ידי המחוקק, ואין זה רצוי, כי אנו נקבע בו מסמרות. המחוקק קבע אך הנחיה כללית, אשר מטרתה לבחון, אם המצווה היה מודע למהות מעשיו ותוצאותיהם. בהקשר זה ניתן לקחת בחשבון את מודעותו של המצווה לעובדה שהוא עורך צוואה, את ידיעתו על דבר היקף רכושו ויורשיו, ואת מודעותו לתוצאות עשיית הצוואה על יורשיו... המשקל, שיינתן לשיקולים אלה ואחרים, הוא דבר המשתנה מעניין לעניין, על-פי נסיבותיו של כל מקרה ומקרה."

לצורך שלילת הכשרות לא די בהעלאת ספקות בלבד, רמת ההוכחה אינה עניין של מה בכך. להוכחת הטענה ניתן להסתייע במסמכים רפואיים אודות המצווה נכון למועד עריכת הצוואה או בסמוך לאותו מועד, בחוות דעת רפואית או אחרת באשר למצבו של המצווה לעת עשיית הצוואה, בעדויות של מי שערך את הצוואה ו/או מי ששימש כעד לה וכן בעדויות אחרות (ראה: ע"א 7019/94 לפיבסקי נ' עמליה דן {פמ"מ – 6/1/1997}).

במקרה זה, נטל הראיה והשכנוע להוכחת הטענה כי המנוח לא ידע להבחין בטיבה של צוואה, מוטל כולו על המתנגדת. (ראה: ע"א 5185/93 היועמ"ש נ' מרום, מט(1) 318 {פמ"מ – 20/2/1995} {להלן: "פרשת מרום"}).

ביום 17/2/2022 ניתן על ידי צו המאפשר לכל אחד מהצדדים לעיין ולהעתיק כל מרשם לעניין מצבו הבריאותי והנפשי של המנוח, בכל קופת חולים בה היה חבר ובכל מוסד רפואי בו היה מאושפז, לרבות המוסד לביטוח לאומי.

המתנגדת לא עתרה למינויו של מומחה רפואי לבחינת מצבו של המנוח לצוות ולהבין טיבה של צוואה, במועד בה נערכה.

מהתיעוד הרפואי אשר צורף עולים הדברים הבאים:

. מסמך מיום 7/9/2013 מאת רופאת המשפחה, המפנה את המנוח למיון בשל "דלקת קשה בכף רגל שמאל".

. סיכום אשפוז מהמרכז הרפואי איכילוב הנושא תאריך 20/10/2013, המעיד כי המנוח היה מאושפז בבית החולים מיום 7/9/2013 ועד ליום 14/10/2013, לצורך ניתוח באצבע רגלו השמאלית, בו נכתב בין היתר – "... מקור המידע – המטופל... המנוח שוחרר במצב כללי טוב".

לסיכום האשפוז צורפו תוצאות מעבדה, סיכום ייעוץ מחלקת אורטופדיה המעיד כי מדובר ב"מחלה אורטופדית טהורה", נספח קבלה סיעודית ממנו לא עולה כל ממצא אשר יש בו להעיד דבר מה מעבר למגבלה האורטופדית, כך גם בעמודות "סימנים חיוניים ומצב מנטאלי", תפקוד – "עצמאי, המטופל מודע למצבו...".

עוד צורפו – סיכום שהייה, גליון הרדמה, דו"ח קבלה לחדר ניתוח, מאלו לא ניתן ללמוד דבר.

. מסמך קבלה רפואית מיום 10/8/2016, המעיד כי המנוח אושפז ביום 8/8/2016 על רקע "כאבים, נפיחות והפרשה בכף רגל שמאל".

. סיכום אשפוז מיום 21/9/2016 – על רקע "נפיחות בכף שמאל".

. מסמך מיום 4/8/2021 מבית החולים איכילוב, בו צויין "עצמאי /ללא תלות".

. מסמך מיום 22/2/2022 מהמרכז הרפואי לבריאות הנפש אברבנאל המעיד כי המנוח אינו מוכר להם ולא אושפז במוסד זה.

לא מצאתי במסמכים אלו כל ראייה אשר יש בה להעיד על היעדר כשירות המנוח ו/או ליקוי רפואי ממנו סבל אשר מעיד על בעיה כלשהי בתפקודו, בעצמאותו, כל שכן מגבלה שכלית/הכרתית.

היותו של המנוח כמתואר על ידי המתנגדת – "מוזנח, מתגורר ברחוב, אגרן זבל וחפצים מהרחוב באופן כפייתי", הגם שאלו מצביעים על היותו של המנוח כ"חריג" לסביבה, אין בהם להעיד כי המנוח סבל מליקוי בריאותי כלשהו, מעבר לזה המתואר בתיעוד הרפואי – בעיה אורטופדית לא פשוטה אך מטופלת.

אין אני יודע טיב הסכסוך המשפחתי ועוצמתו, אך גם דברי המנוח, ככל שהיו הזויים כלפי משפחתו (שמחה לאיד במחלה קשה), אולי יש בהם להעיד על שנאה או רוע, אך לא על מצב נפשי לקוי.

מצער כי נטען שהמנוח היה מאושפז בבית החולים אברבנאל, ללא שיש לכך ביסוס, ואין די לטעון טענה זו מידיעה אישית, גם לא במחלקה הפסיכיאטרית בבית החולים איכילוב, גם לא כי היה מוכר לרשויות הרווחה, כך נטען בעלמא.

טענת המתנגדת בעניין הפרעה נפשית ממנה סבל המנוח עוד משירותו הצבאי, לא רק שלא הוכחה, אלא שלא נמצא לכך כל תיעוד ברישומים, ואם כך היה הוא הדבר, הרי שבסבירות גבוהה לא היה מועסק בעבודתו, לא היה כשיר גם לפעולה משפטית אחרת משך כל השנים שחלפו משחרורו הצבאי.

אך אין אני סבור כי זה היה מצבו של המנוח, למצער באופן אשר מנע את תפקודו הרגיל.

לאור האמור ומשלא עלה בידי המתנגדת להוכיח כי המנוח סבל מליקוי רפואי/נפשי/קוגניטיבי כלשהו אשר יש בו להעיד על היעדר כשרות לצוות, הטענה בעניין זה דינה להידחות.

מעורבות בעריכת הצוואות

המתנגדת כאמור טענה כי המבקש היה מעורב בהכנתה ובעריכתה של צוואת 2013, לא פירטה באילו מעשים, למעט העובדה כי המבקש העביר למנוח את פרטי המבקשים, הם הזוכים. מאידך, צוואת 2011 היתה ביוזמת המנוח אשר ביקש בעצמו את תעודת הזהות שלה, ולאחר ימים ספורים מסר לה את הצוואה בעצמו.

עוד לטענת המתנגדת, המבקשים ועו"ד כהן עשו "יד אחת" לצורך צוואת 2013, תוך ניסיון הסתרת היכרותם המשותפת ורבת השנים.

מנגד טענו המבקשים כי לא לקחו כל חלק בעריכת צוואת המנוח, לא מסרו למנוח או למי מטעמו את פרטיהם (בניגוד לדרך פעולתה של המתנגדת וכפי עדותה), כלל לא ידעו על כוונת המנוח לערוך צוואה לטובתם וגילו לראשונה את דבר הצוואה מיום 29/8/2013 רק כאשר המנוח מסר להם עותק חתום של הצוואה.

סעיף 35 לחוק הירושה קובע כך:

"הוראת צוואה, פרט לצוואה בעל-פה, המזכה את מי שערך אותה או היה עד לעשייתה או לקח באופן אחר חלק בעריכתה, והוראת צוואה המזכה בן-זוגו של אחד מאלה – בטלה".

הוראות הסעיף מכוונות לשלוש חלופות שבהתקיים אחת מהן, ניתן יהיה לקבוע כי קיימת מעורבות בצוואה:

מי שערך אותה, מי שהיה עד לעשייתה ומי שלקח באופן אחר חלק בעריכתה.

בפסיקה נמצאה אבחנה בפרשנות אשר ניתנה לחלופות השונות בסעיף 35 לחוק הירושה. כך שבעוד הביטוי "מי שערך את הצוואה" פורש באופן דווקני ומצמצם, כמתייחס לתהליך העריכה הלשונית של המסמך ויצירתה, תוך שנקבע, כי פעולות הזוכה, ככל שהיו קודם לעריכת הצוואה או לאחר עריכת הצוואה, לא יפלו בגדרו, הרי שהביטוי "לקח חלק באופן אחר בעריכתה" פורש בפסיקה באופן רחב והוגדר כ"עילת עוללות".

(ראה: ע"א 6496/98 בוטו נ' בוטו, פ"ד נד(1) 19 {פמ"מ – 4/1/2000} {ראה: "עניין בוטו"}).

במסגרת זו הרחיב בית המשפט את הביטוי והחילו גם על השלבים שקדמו לתחילת הליך ניסוח המסמך. כך, נקבע, כי גם מי שנטל חלק בהכנה ובתכנון של הצוואה יכול וייחשב כמי שנטל חלק באופן אחר בעריכתה.

בהמשך התפתחה בפסיקה גישה המפרשת את העילה באופן רחב יותר, ומאפשרת לבית המשפט להכליל מקרים רבים יותר על פי נסיבותיו של כל מקרה ומקרה, בגדרו של מבחן השכל הישר.

(ראה: בע"מ 7049/15 פלוני נ' פלוני {פמ"מ – 17/12/2015}).

כעולה מן העדויות, הן של המתנגדת והן של המבקשים – אף לא אחד מהם נכח במשרדו של עו"ד כהן עת חתם המנוח על צוואותיו.

הדברים נתמכים גם בעדותו של עו"ד כהן ועדת הקיום על כי המנוח היה לבדו במשרדו של עו"ד כהן, גם שילם בעצמו את שכרו של עו"ד כהן.

סבור אני כי מתן פרטי מספרי זהות למצווה ובהתאם לבקשתו, אין בכך להעיד על מעורבות.

יכול ודומה הדבר גם למתן פרט אחר, כגון מס' גוש/חלקה של נכס אשר יינתן למצווה לצורך עריכת צוואתו על מנת שלא תיפול שגגה, כל עוד מבוקש הדבר על ידי זה החפץ לצוות.

גם המתנגדת עצמה העידה כי נתנה את פרטיה למנוח ללא שידעה הדבר, לשיטתה, ואני סבור כי גם אם ידעה, לא בכך נמצא כי מעורבות היתה לזוכה.

הגם אם לא היו נמסרים מספרי הזהות של זוכה כזה או אחר, כיום וכפי עדותו של עו"ד כהן, הרי שהדבר ניתן להשלמה באמצעות תוכנה משרדית ("אגרון"), המשמשת את עורכי הדין.

באשר ל"יזמת המנוח", לשיטתה באשר לצוואת 2011, לא נטען, לא פורט, גם לא הוכח, הכיצד צוואת 2013 נעשתה שלא ביזמת המנוח.

באשר למעורבות עו"ד כהן בעניין הצוואה ועשותו "יד אחת" עם המבקשים, תמוה הדבר שכן, גם אם צודקת המתנגדת, לא עולים הדברים בקנה אחד שכן צוואת 2011, בה היא הזוכה, נעשתה אף היא על ידי עו"ד כהן.

וכך כעולה מעדותו של עו"ד כהן לפרוטוקול הדיון, בעמ' 10:

"ש. נכון שהמנוח היה לקוח מזדמן, לא מישהו שטיפלת בו לפני כן.

ת. הוא הגיע אלי, עשיתי לו 3 צוואות. מה זה מזדמן? אני לא מכיר אותו. הוא התקשר אלי ואמר לי שהוא רוצה לבוא אלי, שהמליצו עלי.

ש. מי המליץ?

ת. לא זוכר.

ש. יכול להיות...?

ת. לא יודע.

ש. אתה מכיר את...?

ת. אני מכיר את אח שלו, הוא לקוח שלי 20 שנה".

כך או אחרת, בפסיקה נקבע כי גם הכרות נהנה עם עורך הדין, פעולת שליחות עבור מצווה, הנוגעת לעריכת הצוואה, כגון התקשרות עם עורך דין בנוגע לעריכתה, או שיחות עם המצווה, אינן נכנסות לגדר של סעיף 35 לחוק הירושה (ראה: "עניין בוטו", לעיל).

במקרה נוסף, בית המשפט לא מצא כי העובדה שהזוכה ליווה את המנוחה למשרדו של עורך הדין, ציין בפניו כי מעוניינת להעביר אליו את כל רכושה, וזאת כאשר המנוחה עצמה מתקשה לבטא בפני עורך הדין את רצונה ובכך שהזוכה אף נכח עת הגיעו העדים לחתום על הצוואה, משום מעורבות פעילה כדי "נטילת חלק". הדגש אותה נתן בית המשפט היה באשר לעובדה כי עורך הדין שוחח עם המנוחה ביחידות וניסה להבין ממנה מה רצונה והזוכה יצא מן החדר בעת שנחתמה הצוואה בפני שני העדים, מלמד כי בשלבים המכריעים של עשיית הצוואה לא היה הנהנה מעורב. דומה המצב גם בעניין שבפניי ואף נסיבות המעורבות בו פחותות בעיני. (ראה: ע"א 2098/97 בוסקילה נ' בוסקילה, נה(3) 837 {פמ"מ – 30/4/2001}).

הגם אם קיימת הכרות מוקדמת בין עו"ד כהן לבין מי ממשפחת ..., איני סבור כי הכרות מוקדמת זו היא עשיית "יד אחת" עם המבקשים, קל וחומר כי עו"ד כהן ערך את צוואתו הראשונה של המנוח, בה המבקשים אינם זוכים, גם לא סביר הוא כי עו"ד כהן שיכנע את המנוח לעשות צוואה חדשה לטובת המבקשים. לא נטען, לא הוכח, ומכאן כי לטענה אין ביסוס.

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

האם התקיימה השפעה בלתי הוגנת מצד מי מהזוכים?

לטענת המתנגדת, המבקש ניסה למנוע את הקשר בינה לבין המנוח ומשפחתו ואף ניסה להרחיק את המנוח ממנה, המבקשים השפיעו על המנוח השפעה בלתי הוגנת, תוך נקיטת הליכים כספיים (הלוואות ועוד), אלו גרמו לתלותו של המנוח בהם לתלות יסודית ומחלטת אשר יש בה להביא לפסלות הצוואה.

מנגד טענו המבקשים כי המנוח היה אדם עצמאי, צלול ודעתן ולא היה תלוי במבקשים או בכל אדם אחר, היו לו קשרים חברתיים נוספים ובכלל יש לדחות הטענה לאור טענתה כי כלל לא הכירה את המבקשים עד ליום הלווייתו של המנוח.

סעיף 30(א) לחוק הירושה, תשנ"ה-1965 קובע:

"הוראות צוואה שנעשתה מחמת אונס, איום, השפעה בלתי הוגנת, תחבולה או תרמית – בטלה."

הכלל המשפטי אינו קובע כי יש לפסול כל צוואה שנעשתה לאחר השפעה או שכנוע מצד מי שנהנה מן הצוואה, אלא שחוסר ההגינות שבהשפעה הוא הפסול, ולא עצם האפשרות לקיום השפעה, וזאת בהתאם למושגים החברתיים המוסריים והערכיים שלנו.

(ראה: שוחט, גולדברג, ופלומין: "דיני ירושה ועיזבון" הוצאת סדן, מהדורה שישית מורחבת, תשס"ה 2005, עמוד 100 וכן "פרשת מרום", לעיל).

כידוע, השפעה בלתי הוגנת הינה אחד מאותם פגמים רעים שיש בהם כדי להביא לפסלות צוואה שערך מנוח, משום שפגמתה הרעה שללה את רצונו החופשי והאמיתי של המנוח, באופן שתוכנה לא מהווה ביטוי לרצונו אלא לרצונו של המשפיעים עליו.

בע"א 4902/91 גודמן נ' ישיבת שם בית מדרש גבוה, מט(2) 441 (פמ"מ – 20/7/1995), בית המשפט מבחין בין השפעה כשאלה עובדתית, לבין אי הגינות שבהשפעה כשאלה ערכית ונורמטיבית. השפעה בלתי הוגנת היא השפעה שיש בה מרכיב של אי הגינות, שעל פי מושגים של מוסר אישי וחברתי, יש בו כדי להצדיק את ביטולה של הצוואה. מעבר להוכחת קיומה של השפעה ברמה העובדתית, על בית- המשפט להשתכנע מנסיבותיה של אותה השפעה בקיומו של מרכיב בלתי הוגן שיש בה, ושאכן הצוואה היתה פועל יוצא של אותו מרכיב.

אם תרצה, תאמר שהדגש אינו על השפעה אלא על אי הגינות.

ועוד, בע"א 2500/93 שטיינר נ' המפעל לעזרה הדדית של ארגון עולי מרכז אירופה, נ(3) 338 (פמ"מ – 4/9/1996), קובעת כבוד השופטת ד. ביניש:

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

"על קיומה של השפעה בלתי הוגנת ניתן ללמוד מגורמים שונים ומשתנים. מצבו הפיזי של המצווה, מצבו המנטאלי והנפשי, מידת חולשתו וסוג התלות שהוא תלוי בזולת, בדידותו וניתוקו מאנשים אחרים, מערכת הקשרים בינו לבין האדם שהוא נזקק לו וקשריו עם אחרים - כל אלה יש בהם כדי להשפיע על מידת השתעבדות רצונו ואובדן השליטה בו או על חשש מפני קיומו של מצב כזה".

הפסיקה הציעה לבחינת הסוגיה של השפעה בלתי הוגנת, ארבעה מבחנים מצטברים. כך מסכם כבוד השופט א. מצא את אותם מבחנים עיקריים, שיש בהם לדעתו כדי לסייע לבית המשפט להכריע בדבר קיומה של השפעה בלתי הוגנת:

א. תלות ועצמאות - המבחן הבסיסי להכרעה בדבר קיומה ועוצמתה של תלות הוא מבחן העצמאות. זהו מבחן של מידה, המיוסד על היותן של "עצמאות" ו"תלות" שני מושגים הפכיים. השאלה שבית-המשפט מציג לעצמו היא, כלום בתקופה הרלוונטית לעשיית הצוואה היה המצווה "עצמאי" – מן הבחינה הפיזית ומן הבחינה השכלית-הכרתית – ועד כמה. לתשובה לשאלה זו יש משקל רב בגיבוש ההכרעה: ככל שהמצווה היה עצמאי יותר, מכל אחת משתי הבחינות האמורות, תתחזק נטיית בית-המשפט לשלול קיום תלות של המצווה בנהנה. והוא הדין, כמובן, בהיפוך היוצרות. ככל שהמצווה היה עצמאי פחות, באיזו משתי בחינות אלו, תתחזק הנטייה לחייב את קיום התלות.

ב. תלות וסיוע - מקום שבו מתברר, כי המצווה אכן לא היה עצמאי, ועקב כך נזקק לסיוע הזולת, מתעורר צורך לבחון אם הקשר שהתקיים בינו לבין הנהנה התבסס על מתן הסיוע שהמצווה נזקק לו (פרשת רכטמן הנ"ל [8], בעמ' 772). ואם היה זה הנהנה, אשר סייע למצווה להתגבר על קשייו ומגבלותיו, ייטה בית-המשפט לקבוע שהמצווה היה תלוי בנהנה.... חשיבות מיוחדת נודעת, בעניין זה, לשאלה אם הנהנה היה היחיד שסייע למצווה בכל צרכיו, או שהמצווה הסתייע גם באחרים. הדעת נותנת שכאשר אנשים אחדים חולקים ביניהם את מטלות הסיוע, מידת תלותו של המצווה בכל אחד מהם היא, מטבעה, קטנה יותר, ומתמעט החשש להיווצרות תלות העלולה להוות פתח להשפעה בלתי הוגנת. לא כן הדבר מקום שבו הנהנה היה האדם היחיד אשר סייע למצווה. סיועו של אדם אחד עלול להעמיד את המצווה במצב של תלות מוחלטת באדם המסייע לו, וקיום מצב דברים כזה עשוי להוות שיקול התומך בהקמת חזקה להשפעה בלתי הוגנת.

ג. קשרי המצווה עם אחרים - ההכרעה בשאלה, אם ועד כמה היה המצווה תלוי בנהנה, עשויה להיות מושפעת גם מהיקף הקשרים שקיים המצווה עם אחרים זולת הנהנה וממידתם. ככל שיתברר כי בתקופה הרלוונטית לעריכת הצוואה היה המצווה מנותק לחלוטין מאנשים אחרים, או שקשריו עם אחרים היו מועטים ונדירים, תתחזק ההנחה שהמצווה אכן היה תלוי בנהנה. אכן, בעצם בידודו של המצווה מן העולם יש כדי להגביר את תלותו בנהנה. מכאן, שלעניין ההכרעה בשאלת התלות אין זה מעלה או מוריד מה גרם לבידודו של המצווה, כלום היה זה הנהנה, או התנהגותם של אחרים, או שמא בידודו של המצווה נבע מנסיבות שהיו קשורות במצבו האובייקטיבי....

ד. מבחן נסיבות עריכת הצוואה - סעיף 35 לחוק הירושה קובע, כי מי שלקח חלק בעריכת צוואה – הוראת הצוואה המזכה אותו, או את בן-זוגו, בטלה. ואולם אפשר שמעורבות הנהנה לא תגיע עד כדי לקיחת חלק בעריכת הצוואה, אך תהווה ראיה לכאורה להשפעה בלתי הוגנת על המצווה, או, למצער, שיקול רלוונטי להקמת חזקה בדבר קיומה של השפעה כזאת עליו...." (ראה: "פרשת מרום", לעיל).

אשר לשימוש במבחנים הללו, כמו גם במבחנים נוספים שנגזרים או מתחייבים מנסיבותיו של המקרה הנדון, קבע כבוד השופט א. מצא כי ראוי שהוא יעשה בזהירות רבה, תוך הבנה, שבתלות כשלעצמה אין משום ראיה מספקת לקיומה של השפעה בלתי הוגנת, ואף לא להקמת חזקה בדבר קיומה. לא התלות היא העיקר, אלא ההסתברות שהתלות שללה את רצונו החופשי של המצווה והוא הדין בכל המבחנים האחרים. תלותו של המצווה בסיועו של האחר, אינה בהכרח שוללת את רצונו החופשי. כך גם ביחס לבחינת קשריו של המצווה עם אחרים, ואף בהסקת מסקנות מנסיבות עריכת הצוואה. כן נקבע, כי לצורך הכרה בקיומה של השפעה בלתי הוגנת, אין הכרח כי יתקיימו כל המבחנים שפורטו לעיל. למעשה, די בקיומם של חלק מהמבחנים האמורים כדי להצביע על קיומה של השפעה כאמור, ובמקביל רשאי בית המשפט לעשות שימוש במבחנים נוספים לגיבוש הכרעתו.

קיומה של השפעה בלתי הוגנת או העדרה, תקבע על פי עובדותיו של כל מקרה ומקרה.

בנסיבות העניין שבפני, לאחר שהנחתי את השיקולים המנחים לבחינת סוגיית ההשפעה הבלתי הוגנת, סבור אני כי במקרה שבכאן, אף לא אחד מן המבחנים המוזכרים מתקיים, ואסביר.

מבחן התלות, העצמאות והסיוע

הדגש במבחנים אלו הוא על עצמאות המצווה בתקופה הרלוונטית, הן מן הבחינה השכלית – הכרתית והן מן הבחינה הפיזית.

מעדותה של המתנגדת עלה כי לראשונה ראתה את המבקשים רק בהלוויית המנוח. אם כך הוא, איך יכולה היתה לדעת את המנוח היה תלוי במי מהמבקשים?

מעדותה לפרוטוקול הדיון מיום 2/11/2022, בעמ' 21:

"ש. את טענת שלא הכרת את המשיבים אלא את...ראית פעם ראשונה בלוויה. בסעיף 53 להתנגדות את כותבת שהמשיבים היו מעורבים באופן אישי בעריכת הצוואה. על סמך מה כתבת את זה?

ת. לא הכרתי את המשיבים קודם.

ש. לבית המשפט: על מה מתבסס הטיעון?

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

- ת. לאור מה שראיתי שהיתה הצוואה השניה, אז הטיעון שלי אומר שכנראה הוא היה תלוי בהם.
- ש. לבית המשפט: את לא כותבת "כנראה", אלא שהם היו מעורבים בעריכת הצוואה. זו אמירה של ידע.
- ת. אני חשבתי שהם היו מעורבים בצוואה, היות והוא כתב את הצוואה הראשונה על שמי אז יכול להיות שפתאום היה תלוי בהם.
- ש. לבית המשפט: יכול להיות זה לא ידע. את לא כתבת שאת משערת שהם שיתפו פעולה, השפיעו עליו, אלא את חושבת מחשבות בינך לבינך ו"יורה" לחלל האוויר מבלי שיהיה להם בסיס וזו השאלה. נכון שכל מה שנאמר שם לא היה לו בסיס עובדתי שידעת אותו, חוץ ממסקנה שלך. זה המצב?
- ת. כן. כנראה הניסוח שניסחתי לא היה נכון. מדובר רק במחשבות שלי ולא בעובדות שאני יודעת.
- ש. עוד יותר מזה, בסעיפים 53 ו-60 בהתנגדות טענת שהמשיב נכח בעת עריכת הצוואה. הרי לא ידעת על קיומו של המשיב, רק בהלוויה. איך הגעת למסקנה שהוא נכח?
- ת. (שתיקה)
- ש. סעיף 53 להתנגדות: "המשיב היה מעורב בעריכת הצוואה ונכח...". אז איך החלטת לטעון טענה עובדתית כזו שהמשיב נכח כאשר לא הכרת בכלל את המשיב, עד ההלוויה? נכח או לא נכח?
- ת. (שתיקה) עורך הדין שלי דיבר עם מר כהן ומר כהן אמר לו שהם היו במסדרון.
- ש. זה לא כתוב.
- ת. שאלת שאלה וקיבלת תשובה.
- ש. לבית המשפט: כל הידיעות שלך על המעורבות או לא מעורבות שלהם בצוואה מתבססת על מה ששמעת מדברים שאמר עורך דין כהן? עורך דין רפאלוב?
- ת. כן, רפאלוב דיבר איתי ואמר שדיבר עם עו"ד כהן.
- ש. לבית המשפט: הוא דיבר עם עו"ד כהן ועו"ד כהן אמר לו שהם היו מעורבים?
- ת. (שתיקה) (בוהה בבית המשפט)".

ואכן כפי עדותה, כל טענותיה של המתנגדת נסובו על הסקת מסקנות משלה, לא ידיעה אישית, לא ידיעה מפלוני, אלא, לטעמי, ניסיון לביסוס ראיות לצורך הוכחתן של הטענות, אך לצערי לא יותר מאשר בשיטת "מצליח".

אין חולק כי מן התייעוד הרפואי עולה, בכלל המסמכים, כי המנוח היה עצמאי בפעולותיו, נסע בתחבורה ציבורית, אולי עבד בעבודות מזדמנות אותה עת (כך צויין).

ככל הנראה ועל אף תיאור התנהלותו וצורת חייו, הרי שהמשיך בשגרת יומו כפי שבחר ללא שעיב אדם זה או אחר.

את התנהלותו הכלכלית אוכל לתאר, גם זאת לטעמי בלבד, כאדם אשר יכול היה לחיות בכבוד רב לנוכח היותו בעלים של מספר נכסים, אך הוא בחר ללכת בדרכו שלו, לצד הקיצון ולא להניב הפירות מנכסים אלו, על אף שככל הנראה יכולה היה לעשות כן.

יתכן גם כי קצבאותיו וגימלתו מחברת אגד לא שימשה לו די צרכיו, ובאופן שאינו חריג נקלע לחובות. הגם אם ביקש מחבריו הלוואה או שנזקק לתרומה כספית מאדם אחר, בכך אין כדי להעיד כי היה תלוי באותם אנשים.

הגם אם עמדו לרשותו "כספים נזילים" בקרן כזו או אחרת (פנסיה/גמל/השתלמות), זכותו ורצונו שלו היה הכי צד להתנהל עם כספים אלו. ברצונו יכול היה להשאירם שמורים, ברצונו למשכם לצורך שימוש האישי. לא בכך יש להעיד כי המבקשים גרמו למנוח להיות תלוי בהם.

גם אם ארחיק לכת ואומר כי המבקשים שכנעו המנוח להעביר כספים אלו מקרן לקרן ולא למשכם, אולי אלו יוותרו להם עצמם בעתיד, הרי שכל עוד היה המנוח עצמאי, צלול, דעתן ולא סבל מליקוי כלשהו, הרי שיכול היה להתנגד ולא לעשות כן.

כך לטעמי גם בעניין נטילת הלוואה מסניף זה או אחר.

לא בפעולות אלו יש כדי להצביע על השפעה על המנוח, לא כזו בלתי הוגנת ולא כזו אשר תגרום למנוח לצוואת כפי שציווה.

כפי העולה מן המסמכים אשר צורפו, המנוח לא העביר את חשבונו לבנק ב..., בנק בו מתנהל חשבון המבקש, אלא שמנוח פתח חשבון בנק נוסף בסניף זה לצורך הלוואה בתנאים משופרים, כפי טענת המבקש.

המתנגדת בעצמה טענה כי המנוח המשיך לבצע פעולות בחשבונו הקודם.

גם אם לא כך, והמנוח עשה זאת מסיבה אחרת, אין הדבר מעלה או מוריד לעניין זה.

עוד בעניין זה יוזכר כי צוואת המנוח לטובת המבקשים נערכה בשנת 2013 ואילו חשבון הבנק נפתח כשנתיים לאחר מכן, ביום 18/6/2015.

כך גם באשר להעברת כספי המנוח על ידו קופה זו לאחרת. זו נעשתה ביום 9/1/2017, למעלה משלוש שנים לאחר עריכת הצוואה.

באשר לטענת המתנגדת המבקשים נרשמו כמוטבים בקרן זו, אומר:

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

במקרים מסוג זה, הרי שבעל הגמלה/הקרן, הוא זה המוסר את פרטי המוטבים כפי רצונו, ולרוב יש חובה לעשות כן.

תמוה הוא הכיצד יודעת המתנגדת כי המבקשים הם שלא שחררו למנוח את כספיו, הרי רק הוא זה אשר יכול לשחררם. כך הוא הכלל והחוק בעניין זה.

לבסוף בעניין זה תמוה הוא, מי הוא זה אשר לשיטת המתנגדת צריך שיהא רשום כמוטב בקרן זו? אני מניח שיהא עצמה יודעת שלא היא או מי מבני משפחתה.

לא מצאתי כי בתיאור מצב זה על ידי המתנגדת, המבקשים עצמם יצרו מצב בו המנוח היה מנוע מביצוע פעולות/בירורים בקרן פנסיה החדשה וכך היה הדבר בשליטתם הבלעדית.

רישום מוטבים אינו מונע את התנהלות בעליו של אותה קופה, במקרה זה את התנהלות המנוח בכספיו. וכבר אמרתי כי אין לי הזכות, גם לא למתנגדת לבכר את שיקול דעתו של המנוח ואת התנהלותו.

עזרה וסיוע לאדם מבוגר או שמתקשה בפעולה זו או אחרת, גם המלצות מי ממכריו שיש בהן כדי לסייע, אינן מהוות תלות שיש בה לפסול צוואה או אי הגינות כשלעצמה.

אין אני סבור, כטענת המבקשים, כי טענות אלו בעניינים הכספיים מהוות הרחבת חזית, שעה שמדובר בדוגמאות המתנגדת לבענין טענתה להשפעה בלתי הוגנת.

מעדותו של עו"ד כהן עולה כי המנוח היה "לקוח מזדמן", לא הכיר אותו בטרם עשיית הצוואות, ולדבריו המנוח הגיע אליו לאחר ש"המליצו לו עלי". עוד העיד כי המנוח הגיע למשרדו לבדו, בכל שלושת הפעמים, לא עם המתנגדת, גם לא עם מי מהמבקשים, גם שילם בעצמו.

עדות זו לא נסתרה על ידי מי מהצדדים ומכאן כי המנוח יזם בעצמו את הפנייה לעו"ד כהן בכל שלושת צוואותיו, הגיע למשרדו ללא כל סיוע מאדם זה או אחר, גם שילם בעצמו.

לא מצאתי כל פגם במהימנות או באמינות גרסתו של עו"ד כהן, שעה שמדובר בעד אובייקטיבי אשר אינו בעל אינטרס בתוצאת ההליך.

אובייקטיביות זו השתרעה לשני הכיוונים – הן למתנגדת בצוואת 2011 והן למתנגדים בצוואת 2013.

טענתה של המתנגדת כי המנוח היה תלוי לחלוטין במבקשים, גם היא לא הוכחה על ידה.

מבחן קשרי המצווה עם אחרים

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

ככל שהמצווה מנותק לחלוטין מאנשים אחרים או שקשריו עם אחרים הם מועטים, כך יעלה החשש כי המצווה היה תלוי בנהנה.

העידה המתנגדת כי נפגשה עם המנוח, שוחחה עימו על ענייני המשפחה ועניינים נוספים, אך לא חקרה את המנוח לגבי קשריו עם חברים. עוד העידה כי היתה בסביבתו אחת לשבוע אך לא תמיד, בעיקר מפגשים אקראיים.

יחד עם זאת, לא נטען על ידה כי נמנעה מסיבה אחרת שלא תלוייה בה, להגיע ולהיפגש עם המנוח. כל שהביאה למסקנתה בדבר התלות היא לאור תוצאות עשיית הצוואה.

למנוח היתה חברה נוספת, הגב' ... , לה חברות ארוכת שנים עם המנוח. הקשר בין השניים התחדש והתהדק, כפי עדותה משנת 2014 ועד לפטירתו, בתדירות של בין פעמיים לשלוש פעמים בשבוע, לרוב ביוזמת המנוח.

הגב' ... העידה כי הכירה את המבקש, בעיקר ממפגש בבית החולים עת המנוח היה מאושפז. לשאלתה את המנוח אודות המבקש, השיב המנוח – " ... הוא חברו הטוב והנאמן שנים רבות". בתצהירה העידה כי המנוח סיפר לה ש" ... (המתנגדת) חביבה ונחמדה...".

בעדותה של הגב' ... , כך גם מתצהירה, לא עלתה הטענה כי היה מי שהפריע לה ולמנוח לשמר את חברותם, להיפגש עימו, גם בעת היה מאושפז.

מעבר לדברים האמורים, לא תוארו קשרים חברתיים של המנוח עם אחרים, אך די באלו כדי לקבוע כי המנוח פיתח קשרים חברתיים עם סביבה הנוחה לו, המטיבה עימו ואולי כזו אשר איננה מעוררת את חשדנותו, קשר כזה או אחר, כל זאת גם בהינתן מצבו האישי.

הרי אין חולק כי גם עם אחיותיו ניתק המנוח את קשריו שנים קודם לכן, ולא כי מי זה או אחר מנע ממנו קשר משפחתי זה. זו בחירתו של המנוח או הנסיבות המשפחתיות ואין הדבר משנה.

מכאן מתבקשת המסקנה כי המנוח לא בודד מן הסביבה או נותק מאלו שחפץ להיות בקרבתם ואין די בטענת המתנגדת בעניין זה, וסבור אני כי מבחן זה אינו תומך בטענה לפיה עריכת הצוואה לוקה בהשפעה בלתי הוגנת מצד המבקשים על המנוח, שכן המנוח לא היה מנותק מסביבתו ולא היה תלוי תלות מקיפה ויסודית במבקשים, גם לא באדם אחר.

מבחן נסיבות עריכת הצוואה

כאן מגיעים אנו גם לתוכן הצוואה כנסיבה התומכת בכך כי המנוח היה צלול, בהכרה מלאה ובעל רצון מלא משלו בעריכת הצוואה.

בצוואתו ביקש המנוח להוריש למי שלשיטתו היה קרוב, נאמן, דאג לו, מעשה מקובל, כל שכן שבנסיבות בהן היה רווק ללא ילדים ומסוכסך עם בני משפחתו.

הגם אם סבורה המתנגדת כי היה על המבקש, בתור חברו הטוב של המנוח, לפשר ולגשר, בוודאי לא להירשם כבן משפחה ברישומי בית החולים, אומר כי דעתי שונה.

ייתכן כי המבקש לא עשה כן במצוותו של המנוח, והדבר עלה מן העדויות.

דווקא רישומו של המבקש ברישומים הרפואיים מעיד כי היה מגיע לבקרו, נמצא בקרבתו במהלך האשפוז ויזכר כי המנוח היה צלול ובהכרה, וזו היתה בחירתו שלו לעדכן ברישומי בית החולים כי ניתן לפנות למבקש בעת הצורך.

אין חולק כי המנוח היה מסוכסך עם בני משפחתו, אלו שתי אחיותיו, סכסוך ארוך בשנים, סכסוך בעצמות גבוהה שיש ויתכן כי הועבר גם לדור הצעיר.

מאמין אני למתנגדת כי היא, בשונה ממשפחתה, שמרה על קשר כלשהו עם המנוח, דאגה לו, שוחחה עימו ביקרה אותו ועוד.

אין אני יודע מהן נסיבות עריכת צוואתו הראשונה של המנוח, צוואת 2011, ואולי דווקא אלו נבעו בשעתו מהשפעה של המתנגדת על המנוח בצורה זו או אחרת.

הרי כפי שהעידה המתנגדת, המנוח שוחח עימה על נכסיו (ראה בעמ' 27 לפרוטוקול), את פרטי הזהות שלה נתנה למנוח וסברה כי אולי חפץ הוא להעביר לה "חלק מנכס או איזשהו משהו...". ייתכן גם כי הדברים לא נאמרו באוויר וכי המנוח שיתף את המתנגדת בכך, אולי המתנגדת עצמה ביקשה.

אין אני יודע.

יחד עם זאת, חלפו להן השנים והמתנגדת, בעיני המנוח עיתים היתה בצידו, עיתים ממולו.

וכך למשל העידה המתנגדת בעדותה לפרוטוקול, בעמ' 22:

"ש. בסעיף 40 לכתב ההתנגדות הצהרת שהמנוח תמיד קילל את בני המשפחה ולדבריו כולם גונבים אותו ולוקחים לו דברים. לאיזה בני משפחה הוא התכוון?

ת. לא אלי. בני המשפחה האחרים זו היתה אחותו שהוא היה מסוכסך איתה, ...; בנות הדודה שלי ולפעמים, לא ממש, על אמא שלי

ש. מה זה לא ממש, מה הכוונה?

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

- ת. היו לנו רגעים מאוד טובים לאמא שלי ולו, אבל כשהוא לא היה במיטבו ממש אז הוא התנכל.
- ש. זה נכון שהזמנת מכונות ממחלקת התברואה של העירייה עוד בחייו של המנוח, לפנות חפצים כשהוא עזב?
- ת. זה היה בשיתוף פעולה של הבן של דודה שלי ... שהזמינו מכולות היות ואי אפשר היה לעלות לדירה של אמא שלי ומפאת זאת שהיה שם מבחינה תברואתית",
- כאשר יש זה "המאיים" על המנוח בפינוי חפציו, מן הסתם בניגוד לרצונו והגם אם סיבותיו מוצדקות, והמתנגדת שייכת לאותו "מחנה", באופן טבעי הדבר גורם לעימות ולהעצמת הסכסוך, ואך טבעי הוא הדבר כי בעיניו של המנוח, המתנגדת היתה שייכת לאותו צד אשר ניצב מולו ולא לצידו.
- כעולה מן העדויות, גם מן התיעוד הסוציאלי אודות המנוח אשר נכתב במסגרת אשפוזו, הובהר כי המנוח מסרב לפנות לעזרה לרשויות הרווחה, למעט בדו"ח האשפוז האחרון משנת 2021, בו צויין כי המנוח מסכים לשקול הדבר.
- אין אני יודע מה היו טעמיו של המנוח. אולי גאווה, אולי סבר כי אינו זקוק, אולי רצה למנוע התערבות גורם זה ואולי מסיבות אחרות.
- אך כאשר העידה המתנגדת שלאחר שהמנוח פגע באימה, פנו הם לרשויות הרווחה, אלו אמנם לא טיפלו לטענתה אך כאשר באו, "המנוח דיבר יפה" ולא רצה שום עזרה.
- ושבו סבור אני כי המנוח בעיניו ראה את המתנגדת ממולו ולא לצידו.
- אלו מן הסתם יכול וגרמו לעריכת צוואה חדשה, בה המתנגדת אינה הזוכה.
- מבלי להיכנס לפרטי הפרטים, הוסף לכך את פרשת פינוי הדירה, הגם שהיתה באופן חוקי, על ידי אחותו.
- מכל אלו עולה כי סבירות רבה היתה לצוואתו של המנוח כפי שנכתבה.
- מעדותו של עו"ד כהן אף יש כדי לחזק הדברים. וכך, בעמ' 11:
- "ש. הוא אומר לך שהוא מבטל את הצוואה לטובת ...?"
- ת. הוא אומר שהוא רוצה לבטל את הצוואה מזמנו ולעשות אחרת.
- ש. שאלת אותו למה?
- ת. כן. "אין לי שום קשר איתה, היא לא מטפלת בי, לא מרימה טלפון, שום דבר" ואז אמר שהוא רוצה לצוות למי שהוא רצה".

במצב דברים זה, תוכן הצוואה משקף רצון, כוונה ומחשבה של אדם, ואין הצוואה נחזית כפסולה מתוך תוכנה.

על בית המשפט לשים דגש ולבחון האם מתקיימת אי הגינות בהשפעה אשר באה כתוצר של אופי מערכת היחסים שבין הנהנה למצווה, שכן, כאמור, לא קיומה של ההשפעה כשלעצמה הוא הפוסל את הצוואה, אלא קיומו של יסוד בלתי הוגן בה, שעיקרו ניצול תלותו וחולשתו של המצווה לטובתו של הנהנה. יסוד אי הגינות שבהשפעה נלמד מנסיבות הפעלתה ולא דווקא בשל מטרת המעשה, או בשל התוצאות שאותן מבקש המשפיע להשיג.

לא תוכנה של הצוואה הוא הקובע את קיומה של השפעה בלתי הוגנת, אלא נסיבות עריכתה והליכי עריכתה. (ראה: שוחט, גולדברג, פלומין, דיני ירושה ועזבון – מהדורה שישיית מורחבת, 2006 בעמ' 101).

לטענת המתנגדת המנוח לא הגיע למשרדו של עו"ד כהן ביום עריכת הצוואה שעה שהיה מאושפז בבית החולים.

באשר לנסיבות עריכת צוואתו השנייה של המנוח התייחסתי בתחילת דבריי.

ולצורך השלמת דבריי, אביא מעדותו של עו"ד כהן כפי שעלתה בפרוטוקול, בעמ' 12:

"ש. אני אומר לך שזה לא נכון. הזמנו תעודות רפואיות מכל המוסדות הרפואיים ואני אומר לך שבין ה- 07.09.2013 ועד ה- 14.10.2013 המנוח היה מאושפז בבית חולים איכילוב ועבר כריתת אצבע והשתחרר רק ב- 14.10.2013. איך אתה מסביר את העובדה שבדיוק באמצע התקופה, ב- 29.09 הוא מגיע אליך למשרד בחולון?"

....

ת. אתה מציין לי עובדה שלא ידעתי על קיומה. הוא התקשר ואמר שבא אלי. ייתכן שבא אלי ובא עם המכנסיים הכחולים.

ש. אני איידע אותך ומציג לך מסמך רפואי של בית חולים איכילוב, כתוב "קבלה לבית החולים 07.09.2013, שחרור 14.09.2013 והאיש עובר ניתוח בהרדמה כללית, כריתת בוחן ברגל השמאלית".

.....

ש. מה שאמרת לגבי העובדה שהמנוח בא אליך לחולון ב- 29.09.2013 זה לא נכון.

ת. הוא הגיע אלי למשרד באותו תאריך".

גם עדת הקיום אישרה את הגעת המנוח ביום זה לעריכת הצוואה (ור' עדותה בעמ' 15 לפרוטוקול).

אכן וכפי האמור המנוח היה מאושפז בבית חולים איכילוב ועבר ניתוח ברגלו.

מן המסמכים הרפואיים אשר צורפו, ביניהם "דיווחים יומיים" אודות מצבו של המנוח.

ב"דיווח" הנושא תאריך 29/9/2013, הוא יום עריכת הצוואה, ובפרט זה המצויין כ"דיווח – בוקר", לא צויין כל ממצא חריג.

כל שצויין – "שליטה מוחלטת וספונטנית במתן שתן (בניגוד לטענת המתנגדת), נינוח, משתף פעולה, חש בטוב, קיבל את תרופותיו".

במצבו זה של המנוח, הגם אם סבורה המתנגדת כי לא יכול להיות מצב בו המנוח במצבו ייסע עד לחולון, הרי שלא עלה בידה להוכיח זאת.

אכן מסכים אני עם טענת המתנגדת באשר לפשר הדחיפות שבדבר אך אין אנו משימים עצמנו במקומו של המנוח ומה היו שיקוליו אותה עת – אם דחיפות, אם הפוגה מאשפוזו ואם מסיבה אחרת.

על "יציאה" נוספת של המנוח מכתלי בית החולים במהלך אשפוזו ניתן ללמוד מתמונות אשר צולמו ביום 25/9/2013 אשר צורפו על ידי המבקשים, בהן נראה המנוח בקרב נוספים, גם לבדו.

לטענת המבקשים מדובר בחגיגת שמחת תורה בביתם, חגיגה אליה הוזמן המנוח.

המנוח אכן נראה בתמונה כאשר על שתי ידיו צמודים פלסטרים באופן המעיד כי אלו הושמו לצורך אינפוזיה לוריד.

לבסוף, אין אני יודע מה טעם חפץ המנוח בעותק מצוואתו, זו שנערכה באוגוסט 2013, בטענה כי איבדה.

אולי מסר הוא את כל עותקי הצוואות למבקשים מבלי לשמר לעצמו עותק, קרי לא איבד.

יכול היה הוא לפנות למבקש לקבל עותק, אך אולי חש באי נוחות ובעצם פנה באופן טבעי למי שערך עבורו את הצוואה.

אין אני יודע.

יחד עם זאת, כפי העולה מעדותו של עו"ד כהן, המנוח לא הגיע למשרדו לצורך עריכת צוואה חדשה, בשונה מבקשתו ביום 29/8/2013 בה ביקש לבטל את צוואת 2011.

במקרה זה פנה המנוח לעו"ד כהן והודיעו כי לא מצא את צוואתו ומבקש לבוא למשרדו.

סבור אני כי כפי שיטת המנוח, כל שביקש הוא העתק מצוואתו (צוואת אוגוסט 2013) ולכן כאשר עו"ד כהן, מטעמיו שלו, הכין עבורו צוואה אחרת הנושאת תאריך אחר אך זהה לזו שנערכה ביום 29/8/2013, לא סבר המנוח כי עליו להעביר עותק ממנה למבקשים.

לסיכום אומר, הלכה פסוקה היא כי אין די בחשש להשפעה בלתי הוגנת ו/או בחשד למעורבות בצוואה. יש צורך להניח תשתית ראייתית מוצקה לקיומה של השפעה ו/או מעורבות שכזו. מצאתי כי נסיבות עריכת הצוואה ואופן חתימת המנוח על צוואתו, מעידות על היעדרה של השפעה בלתי הוגנת מצד המבקשים על המנוח, כמשמעות מונח זה בסעיף 30 לחוק הירושה.

מבדיקת ארבעת המבחנים המובאים בפסיקה, עולה בבירור כי אף לא אחד מהם התקיים במקרה זה ולכן ברור כי לא התקיימה כל השפעה בלתי הוגנת מצד המבקשים על המנוח.

במצב דברים זה, תוכן הצוואה משקף רצון, כוונה ומחשבה של אדם.

רצונו של המצווה

המתנגדת טענה כי חרף סכסוך המנוח עם אחיותיו, הדבר לא השפיע על יחי המנוח עימה וצוואתו הראשונה שיקפה את הקשר החם והאוהב ביניהם לעומת המבקשים, להם אין כל קרבה משפחתית למנוח, אף המנוח מעולם לא הזכירם בפניה.

בנוסף, צוואתו השנייה של המנוח אינה הגיונית, אף בלתי מוסרית בהיותה מדירה את משפחת המנוח באופן גורף ומבטלת בלי כל הסבר את צוואתו הראשונה, בה הוריש את עיזבונו למתנגדת.

אך נזכור תמיד כי זכות המנוח היתה להדיר כל מי שיחפוץ וללא צורך במתן הסבר.

מאידך, המבקשים טענו כי היגיון רב בצוואתו של המנוח משנת 2013 לאור רצף הסכסוך עם אחותו לאחר פינוי דירתו, והמתנגדת היתה חלק בלתי נפרד ממשפחתו העויינת.

בכל מקרה, המנוח לא הדיר את משפחתו בצוואת 2013, שכן כבר בצוואת 2011 לא הוריש להם דבר, ובכלל זכותו של מוריש לנשל מעיזבונו כל אדם בהתאם לעקרונות חופש הצייווי ויש לכבד את צוואתו.

בפתח דברי אומר כי טענת המבקשים כי המתנגדת, כך גם באשר לאחיות המנוח, אינן יורשות על פי דין ואינן קרובות משפחה מדרגה ראשונה של המנוח, טוב היה שלא תיטען שעה שאינה נכונה ואינה רלוונטית (וראה: סעיף 10(2) לחוק הירושה).

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

אכן כל אדם יכול לשנות דעותיו, מה יעשה ברכושו לעת משבר, גם מה יעשה ברכושו לאחר לכתו מן העולם, כך הוא החוק, ואין בית המשפט משים עצמו בראשו של אדם עת מחליט אשר מחליט הוא. חרף חשיבותו של עיקרון כיבוד רצונו של המת, הוא אינו עיקרון מוחלט ויש לכבדו רק אם מדובר ברצונו האמיתי, העצמאי והחופשי של המצווה.

מצאתי בחלקם של המסמכים אשר צורפו, תיעוד לאותה מערכת יחסים של המנוח עם אחיותיו, מהם עולה כי עניין זה לא רק שלא היה ארעי ונקודתי, אלא שהמנוח שיתף אחרים באותו סכסוך.

וכך, בין היתר:

. מדו"ח סוציאלי מטעם בית החולים איכילוב מיום 24/9/2013 – "...אחותו מתגוררת מולו עימה מסוכסך...מתאר מערכת יחסים מורכבת עם שתי אחיותיו ומשפחותיהן. לדבריו ישנו זוג חברים יחידים עימם נמצא בקשר (עבדו עימו ב...)"

מבחינת המנוח, המבקשים הם חבריו היחידים.

. בקבלה רפואית לבית החולים איכילוב מיום 10/8/2016 – "...ללא קשר עם בני משפחתו. חבר אחד – ... – ניתן למסור לו מידע...".

. בסיכום אשפוז מיום 21/9/2016 – "בעיה סוציאלית – מתגורר ברחוב למרות שבבעלותו דירה (לדבריו עקב סכסוך משפחתי)".

אכן יכול אני להסכים ולקבל כי המנוח חווה את עצימות הסכסוך עם אחיותיו משך שנים רבות, סכסוך אשר יכול והגיע לשיאו בשנת 2012 עת פונה מדירת מגוריו על ידי אחותו, ואין זה משנה נסיבות המקרה.

העניין לווה בהליך משפטי, בו המנוח כאמור נדרש לפינוי.

היגיון הוא מבחינת סדר כרונולוגי של האירועים.

כפי שכבר תיארתי עוד קודם, הרי שמעת לעת ועל אף יחסי המנוח עם המתנגדת שלדבריה היו טובים ואני מאמין, ברבות השנים, עת התעורר עניין חדש, לא תמיד מצא המנוח את המתנגדת עומדת לצידו ויתכן כי פרשנות ו/או תחושת המנוח למצג זה היא כי המתנגדת היא חלק בלתי נפרד ממשפחתו, עימה היה מסוכסך.

לטעמי המנוח לא הדיר את המתנגדת ו/או את משפחתה מעיזבונו שכן לא מצא לציין את עניין ההדרה בצורה מפורשת בצוואתו, אלא בחר להוריש את עיזבונו בדרך אחרת ושלא בהתאם לדין ולא להותיר דבר לאחיותיו או למי ממשפחתו.

ואם כך הוא, הרי שרצונו של המנוח כבודו ומכאן כי לא אחליף את רצונה של המתנגדת ברצון המנוח. רצונה של המתנגדת, יש לומר כוונתה – "לחלק את הרכוש שהותיר המנוח – לאחיותיו או יורשיהם" – סעיף 28 לתצהירה.

"כלל יסוד הוא במשפט הצוואות, שיש לכבד את רצונו של המת: מצווה היא לקיים את דברו ואנו החיים נעשה לחלוקת רכושו לאחר-מות כרצונו וכבקשתו. במה דברים אמורים, ברצונו האמיתי, ברצונו העצמאי, ברצונו החופשי של המצווה, שהרי רק רצון אמיתי ועצמאי וחופשי הוא רצון המצווה".
(ראה: "פרשת מרום", לעיל).

כך גם במקרה שבכאן.

בטרם סיום אתייחס לטענת המתנגדת, כי יש לראות את צוואת המנוח, צוואת 2013, כצוואה בטלה בהתאם לסעיף 43 לחוק הירושה, שכן לא התקיים סעיף 6 לצוואה.

סעיף 43 לחוק הירושה מורה כך:

- (א) המצווה רשאי לצוות שיורש יזכה בהתקיים תנאי או בהגיע מועד.
- (ב) לא נתקיים התנאי או לא הגיע המועד לפני מות המצווה, יתנהל העזבון על ידי מנהל עזבון עד שיתקיים התנאי או שיגיע המועד או עד שיתברר שהתנאי לא יוכל עוד להתקיים; והוא הדין כשציווה המצווה לתאגיד שעדיין אינו כשר לרשת בהתאם לסעיף 4.
- (ג) לא קבע המצווה מי יזכה אם יתברר שהתנאי לא יוכל עוד להתקיים, יזכו היורשים על פי דין".

כך מהוראות סעיף 6 לצוואת המנוח:

"אני מצהיר כי זו צוואתי אותה עשיתי מרצוני הטוב והחופשי וללא כל לחץ וכפיה מצד כלשהו ובהיות בהכרה ודעה צלולה והיא הוקראה והוסברה לי ע"י עו"ד אריאל כהן והבנתי והסכמתי לה וברצוני כי יינתן לה תוקף ע"י ערכאה שיפוטית המוסמכת לכך במדינת ישראל".

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

ישנם מקרים בהם רצונו של המצווה משתקף בתנאי שהוא קובע בצוואתו, אשר רק בהתקיימו תקום זכיית היורש. (ראה: ע"א 2698/92 יונה נ' אדלמן, מח(3) 275 {פמ"מ – 29/6/1994}).

אכן לא מצאתי טענה זו בהתנגדות לצוואה אלא לראשונה בסיכומים אותם הגישה המתנגדת.

יחד עם זאת, סעיף זה נכתב בכלל צוואות המנוח ועל אף שיתכן כי המתנגדת מכוונת בטענתה זו כי אורה על ביטול כלל צוואות המנוח והורשה על פי דין, הרי שלא מכאן תבוא ישועתה.

התנאי, לכאורה, אליו מתייחס המנוח בצוואתו אינו תנאי אשר יש בו להביא לבטלות הצוואה. סבור אני כי מדובר בניסוח הנקוט כעניין שבשגרה על ידי עו"ד כהן ולא תנאי אותו הציב המנוח.

כך או אחרת, הרי ש"תנאי" זה מתייחס למתן תוקף לצוואתו על ידי ערכאה שיפוטית המוסמכת לכך. דומני כי הכלל ידוע – צו לקיום צוואה ניתן על ידי הרשם לענייני ירושה ובנסיבות מסויימות, כאשר הרשם מעביר צוואות לבית המשפט לענייני משפחה מתוקף סמכותו, הרי שבסופו של יום בית המשפט לענייני משפחה הוא הנותן צו קיום או לא, בהקשר לאותו נסיבות העניין.

מכאן, כי סעיף 43 לחוק הירושה לא יכול להתקיים במקרה זה.

לא מצאתי לדון בטענות המבקשים לעניין התנהלות פלילית של המתנגדת, שעה שלפני עניין צוואתו של המנוח. הא ותו לא.

סוף דבר

בנסיבות העניין ומן הטעמים כפי שפורטו בהרחבה בפסק הדין, אני מורה כדלקמן:

- . ההתנגדות שהוגשה לצוואת המנוח מיום 29/9/2013 על ידי המתנגדת - נדחית.
- . ניתן בזאת צו לקיום צוואת המנוח מיום 29/9/2013, ואני קובע כי צוואה זו היא בת תוקף.

המבקשים רשאים להגיש פסיקתה לחתימתי על פי תקנה 5 לתקנות הירושה, לקיום צוואת המנוח.

כלל הוא כי, הוצאות יש לפסוק בסך ריאלי (וראה: בג"צ 891/05 תנובה מרכז שיתופי לשיווק תוצרת חקלאית בישראל בע"מ נ' הרשות המוסמכת {פמ"מ – 30/6/2005}), בהתאם לדרך בה ניהל בעל דין את ההליך, משכו, מיצויו ושוויו, קל וחומר כאשר הועלו טענות מן היקב ומן הגורן, וביזוי המבקשים והעדים מטעמם לשם ביזוים (וראה גם: רע"א 7650/20 Magic Software Enterprises Ltd נ' פאיירפלאי בע"מ {פמ"מ – 28/12/2020}).

לנוכח התוצאה אליה הגעתי, ובשקלול התנהלות המתנגדת, מצאתי לחייב את המתנגדת בהוצאות אשר ישולמו לידי המבקשים בסך של 60,000 ₪, וזאת בתוך 30 ימים מהיום, שאם לא כן, יישא התשלום הפרשי הצמדה וריבית כדין עד לתשלום המלא בפועל.

המזכירות תסגור את התיק.

ניתן היתר לפרסום פסק דין זה ללא פרט מזהה אודות הצדדים.

ניתן היום, כ"ו אדר תשפ"ג, 19 מרץ 2023, בהעדר הצדדים.